

Berenika Dyczek
Uniwersytet Wrocławski
Instytut Socjologii

SPOŁECZNO-KULTUROWE ZJAWISKA WARUNKUJĄCE FUNKCJONOWANIE SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO I POSTAW OBYWATELSKICH NA ŚLĄSKU CIESZYŃSKIM

W istocie, jednostki ludzkie w przeważającej większości nigdy nawet nie podejrzewają istnienia niezliczonych znaczeń – naukowych, artystycznych, moralnych, politycznych, ekonomicznych – a obszar rzeczywistości społecznej, której znaczeń jednostka nie zna, nawet jeśli zauważy jej zewnętrzne oznaki, jest dla niej w praktycznym doświadczeniu równie niedostępny, jak druga strona księżyca¹

Florian Znaniecki

Z badań socjologicznych wynika, że w Polsce 13,2% populacji należy do organizacji pozarządowych, z czego tylko 5% pełni jakieś funkcje². Natomiast w powiecie cieszyńskim 18,9% badanych deklaroowało taką przynależność, z czego 14,3% jest aktywnych w organizacjach pozarządowych, przy czym w gminie Chybie było to aż 43,3% kobiet, a w Zebrzydowicach 37,9 % mężczyzn³.

1 F. Znaniecki: *Chłop polski w Europie i Ameryce*. T. 3: *Pamiętnik imigranta*. Warszawa 1976, s. 18.

2 Źródło: *Diagnoza społeczna 2009*, s. 265.

3 Źródło: Badanie ankietowe w ramach projektu CieszLab (marzec 2009).

Warto – w kontekście tych danych – zastanowić się nad przyczynami funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego na Śląsku Cieszyńskim. Jak sami autorzy projektu CieszLab (marzec 2009) zauważają

większa liczba osób zaangażowanych w działalność organizacji III sektora⁴ w powiecie cieszyńskim jest z jednej strony przejawem skuteczności procesów budowy społeczeństwa obywatelskiego, z drugiej elementem korzystnie wpływającym na jakość życia na poziomie lokalnym. Członkostwo w organizacjach pozarządowych to nie tylko działanie, ale i postawa życiowa. Osoby należące do NGO [organizacja pozarządowa, skrót pochodzi od ang. Non-Governmental Organization] lepiej dostrzegają możliwości efektywnego, wspólnego działania na rzecz lokalnych wspólnot, w których żyją. Ponadto osoby te są częściej przekonane o możliwości wywierania realnego wpływu na władze lokalne⁵.

Pojawia się więc pytanie o przyczyny tego zjawiska. Dlaczego kondycja społeczeństwa zamieszkującego powiat cieszyński różni się tak bardzo od sytuacji społeczeństwa w Polsce? Z raportu wynika, że w tym regionie powstało znacznie więcej organizacji pozarządowych niż w analogicznych rejonach w Polsce. Wydaje się, że odpowiedzi na to pytanie należy szukać w społeczno-kulturowych uwarunkowaniach, w jakich egzystują mieszkańcy tego regionu, a także w specyficznych właściwościach ludzi zamieszkujących Śląsk Cieszyński, czyli ludzi pogranicza. Związane jest to z ontologicznymi założeniami pogranicza, które odnajdują swoją empiryczną weryfikację. Jak zauważa Zbigniew Kurcz pogranicze to przede wszystkim obszar, który istnieje realnie, a jego granice są granicami komunikujących się ludzi. Natomiast na tym terenie żyje człowiek pogranicza, który posiada zupełnie inne cechy niż człowiek z centrum.

Jest zwykle bardziej otwarty lub krytyczny wobec obcych, bardziej przywiązany lub obojętny do wartości własnej grupy narodowej (...) bardziej zaradny i przedsiębiorczy⁶

i co szczególnie ważne w przypadku Śląska Cieszyńskiego jest on

bardziej innowacyjny i skłonny do akceptacji idei i nowinek (...) szczególnie wówczas, gdy dostrzega ich pozytywne konsekwencje dla siebie.

Obserwując procentowy rozkład profili działalności społecznej, autorzy projektu CieszLab zwracają uwagę na tzw. edukację nieformalną, która odbywa się w ramach uczestniczenia w działalności III sektora.

Ten rodzaj działalności pozwala w dużym stopniu na zdobycie wielu kluczowych umiejętności osobom w różnym wieku <<poza murami szkoły>>⁷.

4 Pojęcie III sektora w rozumieniu Szackiego jest częścią systemu społecznego, a w badaniach empirycznych utożsamia się je ze społeczeństwem obywatelskim. Trzeci sektor tworzą prywatne organizacje, działające społecznie, czyli organizacje pozarządowe. Cel ich funkcjonowania jest publiczny, natomiast podmioty, które tworzą te organizacje są prywatne.

5 Diagnoza kondycji społeczeństwa obywatelskiego w powiecie cieszyńskim. Raport 2009, s. 15 (cyt. za A. Baczko, A. Ogrocka: *Wolontariat, filantropia i 1%. Raport z badań. Stowarzyszenie Klon-Jawor*. Warszawa 2008, s. 78-79 (cytowane dalej jako CieszLab).

6 Z. Kurcz: *Przedmiot socjologii pogranicza w świetle polskich doświadczeń*. W: *Polskie pogranicza w procesie przemian*. T. 1. Red. Z. Kurcz. Wałbrzych 2008, s. 20.

7 CieszLab, s. 13.

Wyniki badań wskazują⁸, że najczęstszym rodzajem aktywności będą: nauka, edukacja, oświata, wychowanie (47%), na drugim miejscu znajduje się upowszechnienie kultury fizycznej i sportu (41%), trzecia w kolejności plasuje się kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i tradycji (37%). W tym kontekście można przypuszczać, że działalność pozarządowa uczy – obok socjalizacji odbywającej się w domach i szkole – przystosowania do funkcjonowania w życiu społecznym, a także zmniejsza różnice wynikające ze stratyfikacji społecznej.

Według autorów badania CieszLab respondenci, którzy zadeklarowali udział w działalności NGO, charakteryzują się wyjątkowymi zainteresowaniami i angażują się w przedsięwzięcia twórcze⁹. Z danych wynika, że niepowtarzalne umiejętności członków takich organizacji to np: zdolności organizacyjne, umiejętność nawiązywania kontaktów z instytucjami publicznymi. Jeśli chodzi o specyficzne umiejętności to podawano m.in.: zdolności aktorskie, literackie, poetyckie, teatralne, muzyczne itp.¹⁰.

Warto tutaj zwrócić uwagę na badania Anny Szyfer, dotyczące kształtowania się i funkcjonowania osobowości pogranicza. Pojęcie osobowości pogranicza będzie przydatne przy analizie funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, a co za tym idzie postaw obywatelskich Cieszyniaków, które to wynikają z ogólniejszego typu twórczej postawy. Autorka wyróżnia trzy rodzaje możliwych postaw: typ pasywny – bierny, trwający i aktywny¹¹. Typ aktywny, który najbardziej będzie nas tu interesował, zaobserwowany został już przez Thomasa i Znanięckiego, i opisany został przez nich w pracy pt. *Chłop polski w Europie i Ameryce*, autorzy nazwali go typem twórczym. Według nich typ ten można scharakteryzować w ten sposób:

Zdolność przystosowania się do nowych sytuacji i różnorodność zainteresowania idą w parze za trwałością działania, wyższą niż stabilność, którą może dać tradycja; dzieje się tak wtedy, gdy jednostka buduje swoje życie nie na zasadzie niezmienności swej sfery wartości społecznych, lecz na chęci przeobrażenia i rozszerzenia jej według pewnych powziętych zamierzeń. Mogą one być czysto intelektualne lub estetyczne – w tym wypadku jednostka szuka nowych sytuacji, aby je określić celem poszerzenia i doskonalenia swojej wiedzy lub estetycznej interpretacji oraz oceny: jej zamierzenia mogą mieć charakter „praktyczny” w jakimkolwiek znaczeniu tego słowa – hedonistycznym, ekonomicznym, politycznym, naukowym, religijnym – jednostka szuka wtedy nowych układów, aby rozszerzyć władanie nad swym środowiskiem, dostosować do swych celów stale rosnącą sferę rzeczywistości społecznej. Mówimy wtedy, że jest to jednostka twórcza¹².

Anna Szyfer, wychodząc właśnie od klasyfikacji Thomasa i Znanięckiego, wydziela następnie trzy podtypy aktywne, których wspólną cechą jest przymus działania:

1. Aktywność – nazwijmy ją ponadnarodową, kulturową, etniczną, przejawia się tu w działaniu prowadzącym do zachowania własnego status quo, także elementów dziedzictwa kulturowego. Ale jest to już działanie świadome i celowe wpływające z postawy refleksyjnej. Respondentami takiej postawy są

8 Źródło: Badanie ankietowe w ramach projektu CieszLab (maj/czerwiec) 2009.

9 CieszLab, s. 21.

10 Źródło: badanie ankietowe w ramach projektu CieszLab (maj/czerwiec) 2009.

11 A. Szyfer: *Ludzie pogranicza. Kulturowe uwarunkowania osobowości*. Poznań 2005, s. 97.

12 F. Znanięcki: *Chłop polski w Europie...* s. 21-22.

najczęściej nauczyciele i księża (różnych wyznań), ale też i chłopci, często realizujący się w twórczości ludowej i pamiętnikarstwie. Akceptujący i kultywujący równolegle treści kultury narodowej, ale tolerancyjni dla <<inności>>.

2. Aktywność prowadzącą do akceptacji inności i postaw otwartości na inność grup współżyjących w zbiorowości terytorialnej i prezentujących inne światy kulturowe. Również pewne przyzwolenie na zapożyczenia. Tu działaniu towarzyszy zawsze refleksja oraz tolerancja.

3. Aktywność prowadząca do zmiany dotychczasowego status quo, zmiany statusu społecznego objawiająca się w tendencji przechodzenia z kultury tradycyjnej i gwary w kierunku kultury ogólnonarodowej, w wypadku przynależności do grupy mniejszościowej przejmowanie postaw typowych dla kultury większościowej (typowej dla danego pogranicza)¹³.

Jednakże tylko trzecia z nich cechuje się aktywnością, prowadzącą do jakiegokolwiek zmiany i to ona odpowiadałaby typowi twórczemu Znanięckiego. Anna Szyfer, badając różne pogranicza m.in. pogranicza południowe: polsko-czeskie (Cieszyn) i polsko-słowackie (Orawa), oraz pogranicze wschodnie polsko-białoruskie; zwraca uwagę na wyjątkową intensyfikację postaw aktywnych na Śląsku Cieszyńskim. Autorka analizując osobowości Cieszyniaków, w sposób jakościowy¹⁴, korzystając z biografii konkretnych osób, m.in. stwierdza: pewna kobieta urodzona w 1923 roku w rodzinie chłopskiej

całą swoją aktywność skupiła na działalności kulturalnej w licznych organizacjach społecznych, podkreślając czynny udział mieszkańców wsi w organizowanych imprezach i silną więź między nimi¹⁵.

Inna respondentka zadeklarowała, że swój czas wolny poświęciła na aktywność w wiejskim zespole teatralnym, później została członkiem Towarzystwa Hodowli Kwiatów w Cieszynie¹⁶. Charakteryzując region pogranicza, jakim jest Śląsk Cieszyński, Anna Szyfer zwraca uwagę na uwikłania polityczne i historyczne, które doprowadziły do antagonizmów polsko-czeskich, ale dla kształtowania postaw ludności tego regionu ważniejsze są inne kwestie, szczególnie rozwinięta wyjątkowo wcześniej oświata, która okazała się

najwcześniejsza na polskich wsiach, sięgająca XVIII wieku. I to oświata w języku polskim (...) Szkoły ludowe, a wcześniej szkoły parafialne (tak protestanckie, jak i katolickie) miały tu swój ogromny wkład w kształtowanie osobowości, były specyficznym typem <<świata>> oświaty. Po podziale Śląska Cieszyńskiego na Zaolziu pozostały polskie szkoły ludowe, które funkcjonują nadal w nieco zmniejszonej liczbie¹⁷.

W wynikach innych badań przeprowadzonych nieco wcześniej przez Wojciecha Sitka mieszkańcy Cieszyna poproszeni o wymienienie tradycji, zwyczajów i obyczajów typowo śląskich wymieniają:

13 A. Szyfer: *Ludzie pogranicza ...*, s. 97-98.

14 Analiza biograficzna.

15 A. Szyfer: *Ludzie pogranicza ...*, s. 105.

16 Tamże, s. 106.

17 Tamże, s. 127.

Amatorską działalność teatralną, festyny Macierzy Ziemi Cieszyńskiej, zapraszanie na wesela, topienie kukły wiosną, amatorską działalność artystyczną – kiedyś w Cieszynie było aż 7 chórów, cubaszki – rwanie pierza na śląskiej wsi, śpiewy, babski comber, potańcówki dla młodych, chodzenie ze święconym, oczepiny panny młodej, wspólne świniobicie¹⁸.

Z powyższych opisów można wywnioskować, że nie jest przypadkiem tak liczne uczestnictwo Cieszyniaków w organizacjach pozarządowych, gdyż duch uczestniczenia w różnych grupach był u nich zaszczerpiony już dużo wcześniej. Nie jest również bez znaczenia fakt, że ludzi pogranicza coraz częściej nazywa się ludźmi o „trzeciej tożsamości”¹⁹, to znaczy takiej, która została ukształtowana przez *dwie strony księżycy*. Dzieje się tak, gdyż

członkowie społeczności pogranicza nieustannie funkcjonują w sytuacji kontaktu i konfrontacji z jakimś „innym”, przekraczając nieustannie granice odrębności etniczno-kulturowej swojej grupy²⁰.

Dzięki temu nabywają różnego rodzaju umiejętności oraz kompetencje kulturowe, dzięki którym potrafią postrzegać odmienność w innym świetle. Podobne idee w myśleniu nad postawami społeczności starał się wyrazić Florian Znaniecki w *Ludziach terażniejszych a cywilizacji przyszłości*. Zwracał uwagę w tej pracy na odmienność jednostek, które zostały wychowywane w innych kręgach społecznych niż później pełniły role społeczne i które charakteryzowały się twórczymi zdolnościami do przekształcania systemów kulturowych. Zwrócił również uwagę na niebezpieczeństwo takich postaw, ponieważ powodują one czasami więcej zniszczenia w społeczeństwie niż budowania oraz na nieumiejętność współpracy tych jednostek dla dobra organizacji i grup. Dlatego według niego:

Muszą powstać ludzie, zdobywający rozmach twórczy i samodzielność społeczną bez buntu przeciw ustalonym porządkom i bez łamania norm, wiążących ich ze środowiskiem, ludzie dla których by twórcze działanie było działaniem kulturalnie normalnym, zgodnym z obiektywnym porządkiem tych systemów, w których biorą udział; ludzie u których by samodzielność wobec kręgów społecznych była od początku społecznie normalna, ugruntowana w samej strukturze tych kręgów, w których wzrastają i żyją. Słowem, musi zaistnieć nowy typ normalności życiowej, oparty na nie zachowywaniu gotowych systemów kulturowych i przystosowaniu się osobistym do środowiska ludzi przystosowanych, lecz na tworzeniu nowych systemów kulturalnych i samodzielności osobistej w środowisku ludzi samodzielnych²¹.

Tak opisany nowy typ człowieka wydaje się być prototypem członka społeczeństwa obywatelskiego. Zwłaszcza że w dalszej części tekstu Znaniecki podkreśla, że taki człowiek zdaje sobie sprawę, że jego działania twórcze należą do części działań całego społeczeństwa i bez tego społeczeństwa jego własne zadania nie mogą być zrealizowane. Człowiek taki

18 W. Sitek: *Śląsk – samospelniająca się prognoza?* W: *Kultura i Struktura. Problemy integracji i polaryzacji różnych grup społecznych na Śląsku*. Red. W. Sitek. Wrocław 1992, s. 13.

19 H. Rusek: *Tożsamość pogranicza. Wprowadzenie*. W: *Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce*. Red. Z. Kłodnicki, H. Rusek. Wrocław 2003, s. 9.

20 H. Rusek: *Tożsamość pogranicza ...*, s. 9.

21 F. Znaniecki: *Ludzie terażniejsi a cywilizacja przyszłości*. Warszawa 1974, s. 346.

w każdym systemie kulturalnym szuka i znajduje ważność wewnętrzną, każdą produkcyjną czynność kulturalną uważa za godną poparcia. Odmawia ważności tylko przeczeniom, przeciwstawia się tylko niszczeniu²².

Znanięcki zauważa, że w działaniach twórczych jednostek niezmiernie ważna jest współpraca ludzi w grupach czy organizacjach, która nie może istnieć bez wiary w sens takiej działalności. Wydaje się, że ta charakterystyka obywatela przyszłości Znanięckiego przylega do postawy twórczej obecnych społeczników, zamieszkujących Śląsk Cieszyński i nie tylko. Jest ona wynikiem szacunku dla tradycji, a równocześnie związana jest z potrzebą tworzenia nowych wartości, które wyzwala nowa zglobalizowana rzeczywistość.

Przedstawione powyżej myśli są niczym innym, jak definiowaniem współczesnego społeczeństwa obywatelskiego. Jak zauważa Wnuk-Lipiński to już Arystoteles rozwinął początki idei obywatelskiej czyli specyficznych zbiorowości,

których członkowie nie tylko mają na względzie coś więcej niż tylko indywidualne zabiegi o przetrwanie, ale także chcą, mogą i mają coś do powiedzenia na temat funkcjonowania owej zbiorowości²³.

A przecież społeczeństwo obywatelskie nie może istnieć bez podmiotowości społecznej, która nierozzerwalnie wiąże się z wykraczaniem działań człowieka poza struktury społeczne, a równocześnie braniem za nie odpowiedzialności. Abstrahując od dyskusji ontologicznych na temat pojęcia – społeczeństwo obywatelskie – nie można się nie zgodzić z tym, że „każde działanie aktora społecznego jest syntezą (...) dwóch porządków podmiotowego i strukturalnego”²⁴, a empirycznym wymiarem funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, obojętnie jakby je definiować jest trzeci sektor²⁵.

Wracając do specyfiki Śląska Cieszyńskiego, gdzie jak się wydaje, możemy odnaleźć dużo więcej postaw prospołecznych niż ogólnie w Polsce, do czego przekonują dane statystyczne, tu oczywiście przydałyby się do tego pogłębione badania dotyczące postaw. Na pewno jednym z czynników kształtujących je jest różnorodność religijna.

Śląsk Cieszyński należy do jednych z najbardziej heterogenicznych pod względem wyznaniowym terenów. Na tym skrawku ziemi ostoję swobód wyznania znaleźli Żydzi, a od XVI wieku protestanci i inne mniejszości religijne. Ta różnorodność wyznaniowa wyrażała się również w sztuce ludowej tego regionu²⁶.

Różnorodność religijna byłaby więc jednym z czynników nie tylko tolerancji religijnej, ale także postrzegania rzeczywistości jako obszaru niejednorodnego, skomplikowanego, umożliwiającego widzenie życia społecznego w niejednorodnej perspektywie. Zwraca na to uwagę Halina Rusek, która zaznacza, że od kiedy Max Weber opisał związki między etyką protestancką a kapitalizmem „często zwraca się uwagę na pozytywną obecność protestantyzmu na Śląsku Cieszyńskim i jego wpływu na specy-

22 F. Znanięcki: *Ludzie terazniejsi ...*, s. 352.

23 E. Wnuk-Lipiński: *Socjologia życia publicznego*. Warszawa 2008, s. 118.

24 Tamże, s. 94.

25 Tamże, s. 120.

26 K. Czerwińska: *Sztuka ludowa na pograniczach kulturowych i etnicznych. Przykład Śląska Cieszyńskiego – problemy badawcze*. W: *Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce...*, s. 155.

ficzną tożsamość jego mieszkańców²⁷. To zjawisko koegzystencji społecznej różnych wyznań rozszerza wiedzę mieszkańców Śląska Cieszyńskiego o sobie samych i równocześnie wyzwala działania twórcze, niekoniecznie związane z życiem religijnym, w różnych obszarach życia społecznego.

Innym czynnikiem, wpływającym na postawy prospołeczne ludności Śląska Cieszyńskiego, wydają się być wpływy działań oświatowych, zapoczątkowanych w XVII i XIX stuleciu. Dzięki nim na tym obszarze nie było analfabetyzmu, przy czym inne regiony Polski w tym samym czasie wykazywały pod tym względem zapóźnienie. Region ten w chwili obecnej może poszczycić się nawet istnieniem wyższych uczelni, co wydatnie sprzyja aktywnym postawom młodzieży studiującej.

Aktywność artystyczna, naukowa i sportowa wybitnych osobowości pochodzących lub mieszkających w tym regionie jest powszechnie znana. Są oni inspiracją dla organizacji pozarządowych, które swoją działalność wzbogacają o ich twórcze dokonania. Tożsamość kulturowa, która wiąże się z utrwalaniem postaw twórczych, obecna jest przede wszystkim w amatorskich grupach teatralnych, w różnych zespołach folklorystycznych oraz organizacjach społeczno kulturalnych²⁸.

Bibliografia:

Bukowska-Floreńska I.: *Kultura tradycyjna a tożsamość kulturowa społeczności pogranicza*. „Studia Etnologiczne i Antropologiczne”. T. 1: *Śląsk Cieszyński a inne pogranicza w badaniach nad tożsamości etniczną, narodową i regionalną*. Red. I. Bukowska-Floreńska. Katowice 1997, s. 154-158

Czerwińska K.: *Sztuka ludowa na pograniczach kulturowych i etnicznych. Przykład Śląska Cieszyńskiego – problemy badawcze*. W: *Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce*. Red. Z. Kłodnicki, H. Rusek. Wrocław 2003, s. 153-158

Kurcz Z.: *Przedmiot socjologii pogranicza w świetle polskich doświadczeń*. W: *Polskie pogranicza w procesie przemian*. T. 1. Red. Z. Kurcz. Wałbrzych 2008, s. 19-27

Rusek H.: *Dylematy tożsamości miasta na granicy Cieszyn: Czeski Cieszyn*. W: *Polskie pogranicza w procesie przemian*. T. 1. Red. Z. Kurcz. Wałbrzych 2008, s. 163-175

Rusek H.: *Tożsamość pogranicza. Wprowadzenie*. W: *Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce*. Red. Z. Kłodnicki, H. Rusek. Wrocław 2003, s. 7-10

Sitek W.: *Śląsk – samospełniająca się prognoza?* W: *Kultura i Struktura. Problemy integracji i polaryzacji różnych grup społecznych na Śląsku*. Red. W. Sitek. Wrocław 1992, s. 5-24

Szyfer A.: *Ludzie pogranicza. Kulturowe uwarunkowania osobowości*. Poznań 2005

Wnuk-Lipiński E.: *Socjologia życia publicznego*. Warszawa 2008

Znaniecki F.: *Chłop polski w Europie i Ameryce*. T. 3: *Pamiętnik imigranta*. Warszawa 1976

Znaniecki F.: *Ludzie terażniejsi a cywilizacja przyszłości*. Warszawa 1974

27 H. Rusek: *Dylematy tożsamości miasta na granicy Cieszyn: Czeski Cieszyn*. W: *Polskie pogranicza w procesie przemian*. T. 1. Red. Z. Kurcz. Wałbrzych 2008, s. 16.

28 I. Bukowska-Floreńska: *Kultura tradycyjna a tożsamość kulturowa społeczności pogranicza*. „Studia Etnologiczne i Antropologiczne”. T. 1: *Śląsk Cieszyński a inne pogranicza w badaniach nad tożsamości etniczną, narodową i regionalną*. Red. I. Bukowska-Floreńska. Katowice 1997, s. 155.

Źródła internetowe:

Diagnoza społeczna 2009. Źródło: www.diagnoza.com

Diagnoza kondycji społeczeństwa obywatelskiego w powiecie cieszyńskim. Raport 2009. Wyniki badań przeprowadzone przez SWIG Delta Partner z Cieszyna. Źródło: www.wiadomosci.ngo.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/filespublic/2009/20090921123025_CieszLab_RAPORT_FINVER.pdf

Shrnutí**Společensko-kulturní jevy podmiňující fungování občanské společnosti a občanských postojů na území Těšínského Slezska**

Autorka se pozastavuje nad příčinami fungování občanské společnosti na území Těšínského Slezska. Opíraje se o výsledky projektu CieszLab se pokouší zjistit, proč kondice společnosti obývajících cieszyňský okres se tak velmi liší od společnosti v Polsku. Charakter pohraničí těchto území nepochybně přispívá vzniklé situaci. Náboženská různorodost je jedním z faktorů nejen náboženské tolerance, ale také vnímání skutečnosti jako nejednorodého, komplikovaného území, které umožňuje vidět společenský život v nesourodé perspektivě. Jiným faktorem, ovlivňujícím prospolečenské postoje občanů území Těšínského Slezska, se jeví být vlivy osvětových aktivit, jejichž vznik zaznamenáváme v XVII. a XIX. století.

Summary**Socio-cultural phenomena which determine functioning of civil society and civil attitudes in Cieszyn Silesia**

The author explores the reasons of functioning of the civil society in Cieszyn Silesia. Taking into account the data provided by the "CieszLab" project, she makes an attempt to learn why the condition of the society living in Cieszyn district is so much different from the situation of the remaining society in Poland. Undoubtedly, the borderland character of this area is of crucial significance in this situation. Religious diversification is not only a factor of religious tolerance, but also of perceiving the reality as a heterogeneous and complex space which introduces a non-uniform perspective in viewing social life. What seems to be another determinant influencing pro-social attitudes of the inhabitants of Cieszyn Silesia is the impact of educational actions initiated in the 17th and 19th century.